

TÜRKİYE'DEKİ KURUMLARIN DEMOKRATİKLEŞMESİNDE AVRUPA KONSEYİ'NİN ROLÜ *

Zeki ÖZTÜRK**

Özet

Avrupa Konseyi (AK), İkinci Dünya sonrası Avrupa'da barışın kalıcı olarak sağlanması ve demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ilkelerine bağlı kalınarak demokratik güvenliğin inşa edilmesi amacıyla kurulmuş en köklü uluslararası bir organizasyondur. Avrupa Birliği (AB) ile sürekli karıştırılan ve 47 üyesi bulunan AK, organlarıyla ve bu organların işleyişine yardımcı olan kurulmuş mekanizmalarıyla üye ülkelerdeki her alandaki demokrasi uygulamalarına, 200'den fazla antlaşmayı temel almak suretiyle norm kazandırmakta, belli bir standart getirmektedir.

9 Ağustos 1949 tarihinde AK'ne üye olan Türkiye, AK çalışmalarına aktif katılım sağlamakta ve ülkede gerçekleştirilen hukuki reform ve kurumsal uygulamalarda AK'nin birikimlerinden yararlanmaktadır. AK belgeleri her zaman Türk toplumunun temel dinamiklerine uygun çözümler önermemektedir. Bu çalışmada AK'nin Türkiye'deki kurumların demokratikleşmesinde ne gibi rolü olduğu savından hareketle konu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Konseyi, Demokrasi, İnsan Hakları, Hukukun üstünlüğü, Standart.

GİRİŞ

Uluslararası kuruluşlar, savaşlardan galip gelen devletlerin kendi iradelerini daimi olarak geçerli kılmak amacıyla oluşturdukları örgütler (Avrupa Uyumu, Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler) olduğu gibi, İkinci Dünya savaşından sonra demokrasi düşüncesinin yaygınlaştırılması (Avrupa Konseyi), ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve refah düzeyinin yükseltilmesi için kurulan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Co-operation and Development-OECD), Avrupa'da güvenlik ve işbirliğinin sağlanmasında öncü role sahip Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (North Atlantic Treaty Organization-NATO/Organization for Security and Co-operation in Europe - OSCE, AGİT), Kudüs'teki kutsal mekânların korunmasında aktif İslam İşbirliği Teşkilatı (The Organization of Islamic Cooperation (OIC)) vb. amaçlarla organize edilmiş onlarca kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözkonusu örgütler küresel boyutta olduğu gibi bölgesel düzeyde de çalışma yürütmektedir.

İkinci Dünya Savaşı ertesinde yaşlı kıtanın bir daha benzeri bir savaş felaketi yaşamasını önlemek ve kıtada barışçı bir anlayışın sürdürülebilmesi için tercih edilen yol, çok taraflı kurumsal yapıların gerçekleştirilmesi olmuştur. Bu yapıların ilkinin oluşturduğu Avrupa Konseyi (AK), toplumlar arasında yaşanan güvensizlik ortamının bertaraf edilmesi, sürekli barışın sağlanması ve yayılan komünizm tehlikesinin önlenmesi, ortak Avrupa kültürel benliğinin oluşturulması ve geliştirilmesine katkıda bulunmak için demokratik ülkü ve prensiplerin korunması ve yaygınlaştırılması ile ekonomik toplumsal gelişmeleri artırmak, diğer bir ifadeyle demokratik güvenliğin sağlanması (Wassenberg, 2016, s. 9) ve

* Makaledeki görüşler yazarın kendi görüşleri olup, görev yaptığı kurumun resmi görüşlerini yansıtmamaktadır

** Dr.; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nda Daire Başkanı V., E-posta: turkoz64@hotmail.com

sorunların insan hakları ve hukuk temelinde çözüme kavuşturulmasına katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur.

AK, Avrupa Birliği (AB) ile herhangi bir organik bağı bulunmayan ayrı bir uluslararası teşkilattir. Ancak günümüzde AB'nin AK'ne ait bayrağı ve marşı kullanıyor olmasının yanı sıra AK ile AB'nin yakın işbirliği söz konusudur. Bu nedenle iki kurumun organlarını genelde karıştırılmaktadır. Hatta zaman zaman Birleşmiş Milletler (BM) organlarıyla da bir karışıklık yaşanmaktadır. Ayrıca AB'ne üyelik için AK bir bekleme odası olarak kabul görmektedir. Zira bu zamana kadar uygulamalar incelendiğinde, AB'ne üye kabul edilen ülkelerin öncelikle AK'ne üye olduğu ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini (AİHS) imzaladığı gözlemlenmektedir. Ülkemizde olduğu gibi AK ve AB ortak projeler gerçekleştirmektedir.

AK'nin başlıca kurumları icra makamını temsil eden Bakanlar Komitesi (BK), danışma (Yasama) organı olan Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM), yargı görevini yerine getiren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) olup, kurumlar arasında erkler ayrılığı bulunmaktadır. Ayrıca, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (YBYK), STK'lar Konferansı ve İnsan Hakları Komiserliği (İHK), AK'nin diğer kurumlarıdır. Bu kurumların çalışmalarına katkıda bulunan tamamlayıcı organlar ve sözleşmelerle bağlantılı olarak kurulmuş uzman mekanizmaları da AK bünyesinde faaliyet yürütmektedir.

AK'nin değişik organlarında ekonomi ve savunma konuları hariç, ihtiyaç duyulan her alanda uzmanlarca araştırma yapılmaktadır. 200'den fazla sözleşme, protokol ve kısmi anlaşmalarıyla üye ülkeler ve söz konusu sözleşme ve anlaşmalara taraf ülkeler için AK adeta bir laboratuvar görevi görmekte ve reformların yapılmasında ülkelere hukuki çözüm yolları konusunda katkı sunabilmektedir. Avrupa'da demokratik değerlerin geliştirilmesi ve savunulmasına, standartların konulmasına öncülük ettiğinden "demokrasi platformu", "demokrasi okulu" veya "demokrasi kulübü" olarak adlandırılmaktadır (Öztürk, 2016a: 76).

Türkiye, İkinci Dünya savaşıdan sonra Batı bloğunu tercih ederek AK'ne üye olmuştur. AK, kuruluş gayesine uygun olarak, Türkiye'deki askeri müdahaleler sonrası veya olağanüstü hal uygulamalarının bulunduğu dönemlerde ülkede en yakın sürede demokratik sisteme dönülmesi için büyük çaba göstermiştir. Bu süreçte, ülkemizin izni dâhilinde AKPM tarafından görevlendirilen raportörler, ülkemizde sivil toplum kuruluşları, siyasi önderler ve üniversite camiasından çeşitli kişilerle görüşmek suretiyle gelişmeleri takip ederek, demokratikleşme veya uygulamaların iyileştirilmesi konularında tavsiye niteliğinde görüşlerini rapor halinde getirmiştir. Bu uygulama bugün de belli aralıklarla devam etmektedir. Tavsiye kararı da içeren sökonusu raporların AKPM organlarında görüşülerek onaylanması halinde ise, ülkemizin yararına olabilecek uygulamalar geçmişte olduğu gibi günümüzde de hayata geçirilebilmektedir. Bu kararlara kaynaklık eden raporların her zaman tarafsız bir yaklaşımla hazırlandığını söylemek her zaman mümkün olamamaktadır.

Ayrıca, Türkiye 69 yıldan bu yana üyesi olduğu AK'nin taraf olduğu sözleşmelerinden kaynaklanan yükümlülükleri nedeniyle, iç mevzuatında ve farklı kurumlarının işleyişinde tamamen kendi irade ve isteğiyle yasal reformlar yapmıştır ve yapmaya da devam etmektedir. Bu reformlar aynı zamanda her alanda Avrupa hukuk ve normlarıyla bütünleşmenin de bir parçasını oluşturmaktadır. AK Türkiye'deki bütün Bakanlıkların görev sahasıyla ilgili çalışma yürütmekte ve norm üretmektedir. Bu nedenle bir makaleye sığmayacak kadar geniş alana hitap eden AK'nin çalışmalarının, Türkiye'deki

kurumlara olan etkisinin ancak bir bölümünün burada incelenmesi mümkün olabilmektedir. Bu çalışmada konunun geniş olması ve makalenin sınırlandırılması açısından AK'nin tarihsel gelişimi ve kurumsal yapısı ele alınmamıştır.

1. AVRUPA KONSEYİ İLİŞKİLERİ - TÜRKİYE

1.1 Üyelik

İkinci Dünya Savaşından sonra Türk dış politikasının ilk ve tartışılmaz birinci hedefi güvenliğin sağlanması ve süregelen tehlikelerin bertaraf edilmesiydi. Bu nedenle, öncelikli olarak ülkenin NATO'ya üye olması hedef olarak seçilmiştir (Hale, 2000: 116). Ancak Türkiye'nin o yıllardaki demokrasi seviyesi nedeniyle, NATO'nun kuruluş çalışmalarına katılma talebi kabul görmemiştir. Demokratik düşüncenin yaygınlaştırılması amacıyla kurulan ve NATO'nun sivil kolu olarak adlandırılan (Bond, 2012: 8) AK'ne Türkiye'nin üyelik talebi ise uygun bulunmuştur. Türkiye, AK'nin kuruluşundan 3 ay sonra 9 Ağustos 1949 tarihinde AK Bakanlar Komitesi'nin 1 nolu kararı (Rés.1(49)) ile davet edildiği AK'ne üyelik sözleşmesini imzalamıştır. Ancak, Türkiye'nin milletlerarası anlaşmaları TBMM onayından sonra yürürlüğe girdiğinden, üyelik süreci resmi olarak 13 Nisan 1950 tarihinde tamamlanabilmiştir. Bununla birlikte, her ne kadar 5 Mayıs 1949 tarihinde Londra'da AK'nin kurucu sözleşmesine, diğer 10 üye ülke ile birlikte imza koyamamış ise de, açılış tarihinden itibaren Yunanistan ile birlikte bütün AK çalışmalarına katıldığı için Türkiye kurucu üye olarak kabul görmektedir (Öztürk, 2016a: 85).

1.2 Avrupa Konseyi'nde Türkiye

AK kuruluşunun ilk yıllarında kurumsallaşma çalışmalarıyla uğraştığından, üye ülkelerdeki gelişmeleri çok yakından takip etme durumunda olamamıştır. Ancak, Türkiye dahil, üye ülkeler hakkında gelen kayda değer başvuruları mevcut belge ve bilgi dahilinde ilgili organlarının müzakere etmesi suretiyle karara bağlamıştır. AK, Türkiye'de ilk askeri müdahale, ilk denetim altına alınan eski üye gibi bazı ilkleri Türkiye ile yaşamıştır. Ülkenin jeostratejik konumu nedeniyle, AK, 27 Mayıs 1960 darbesi ve 12 Mart 1971 askeri darbe teşebbüsünden sonra bazı tavsiyelerde bulunmak suretiyle süreci idare ederken, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası, Türkiye neredeyse AK'nin tek tartışma konusu haline gelmiş, AKPM'de Türkiye gündemli uzun tartışmalar gerçekleştirilmiş ve birçok tavsiye kararları kabul edilmiştir. Bu dönemde TBMM kapalı olduğundan AKPM'de Türk parlamenterlerin toplantılara katılma hakkı askıya alınmış, Türkiye – AK ilişkileri kopma noktasına gelmiştir. Yine bu dönemde AKPM'nin Türkiye'nin AK'nden çıkartılmasına ilişkin talebi, Türkiye'nin organizasyon içerisinde kalarak demokratikleşmedeki eksikliklerini tamamlaması yönündeki görüşlerin baskın çıkmasıyla kabul görmemiştir (Öztürk, 2016a: 209-214).

1980 askeri darbesinin ardından ülkenin demokratik sürece dönmesiyle, demokratik gelişmeleri takip etmek ve eksikliklerin giderilmesine yardımcı olmak amacıyla AKPM Türkiye'yi farklı formatlarda izleme sürecine (Monitoring process) almıştır. Ülkedeki hukuk ve demokratikleşme alanında yaşanan olumlu gelişmeler sonucu, 2004 yılında Türkiye izleme sürecinden çıkarılmış ve belli konuların takibi amacıyla izleme sonrası sürece (post-monitoring process) alınmıştır (Öztürk, 2016a, s. 277-377). Bu konuda yapılan çalışmalar sonrası izleme sonrası sürecin bitmesi beklenirken, 15 Temmuz 2016 tarihinde meydana gelen başarısız darbe sonrası ilan edilen OHAL dönemindeki gelişmeler nedeniyle Türkiye tekrar izleme sürecine dahil edilmiştir (Res.2156(2017), 2017). Türkiye 1980 yılından günümüze kadar sürekli bir şekilde AK'nin ilgi sahasında olmaya devam etmektedir.

2. AVRUPA KONSEYİ'NİN TÜRKİYE'DEKİ KURUMLARIN İŞLEYİŞİNE ETKİSİ

AK, sadece demokratikleşme ve insan hakları ve hukukun üstünlüğünü ilkelerini takip etmemektedir. Aynı zamanda ilkelerinin eğitim, sağlık, siber güvenlik, medya, kültür, çevre, güvenlik, medya, hukuk, siyaset, sosyal ve ekonomik haklar ile STKlar olmak üzere toplumun her alanın kuşatan bütün alanlarda hayata geçirilmesi için standartlar belirlemekte ve bu standartlara uygun iyi yönetim için katkı sunmaktadır. Bu çerçevede, ülkemizde kurumların işleyişine etki eden reformların yapılmasına, kurumların standartlara uygun daha demokratik bir yapıya kavuşmasına, sözleşmelerle bağlantılı olarak kurulmuş mekanizmalarıyla ve imkanlarıyla yardımcı olmuştur ve olmaya devam etmektedir. AK, Türkiye'de aşağıda ele alınan etkinliklerden bazılarında görüleceği üzere farklı alanlarda faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetler sadece AK organları tarafından değil, kimi zaman AB ile ortak proje olarak hayat bulmuştur.

2.1 Eğitim ve Kültür

AK ülkemizde eğitim ve kültür alanında önemli hizmetlere bilgi ve birikim desteği vermiştir. Ayrıca bu hizmetlere standart kazandırmıştır.

2.1.1 Yabancı dil eğitimi

AK, 1957 yılından itibaren, Avrupa'daki kültürel çeşitliliğin, zengin mirasın korunması ve geliştirilmesi, bu çeşitliliğin bütün üye ülkelere yaygınlaştırılması yolunda iletişimi bir engel olmaktan çıkarmak, Avrupa hareketliliğini arttırmak, ortak anlayış ve işbirliğini güçlendirmek, önyargı ve ayrımcılığın üstesinden gelebilmek için, AK'ne üye ülkeler arasında iletişim ve etkileşimin kolaylaştırılması amacıyla yabancı dil eğitimine büyük önem vermiştir. Özellikle 1963 yılında başlattığı proje ile AK'nin resmi dilleri olan Fransızca ve İngilizce'nin yanında Avrupa dil ailesinden Almanca, İtalyanca, İspanyolca dillerinin öğretilmesi öncelik iken ve 1989 yılından itibaren dil öğretimlerinin belli standartlarda öğretilmesi için teknik ve maddi katkılarda bulunmuştur. (Education et langues, Politiques linguistiques, 2018)

AK'nin dil çalışmalarına paralel olarak, Avrupa kültürünün yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla, 1968 yılında Türkiye'de uygulamaya konan yabancı dil eğitimini geliştirme planı çerçevesinde, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile işbirliği yapmak suretiyle AK on aylık bir staj çerçevesinde Türk öğretmenlere Almanya, Fransa ve İngiltere'de dil eğitimi alma imkanı sağlamıştır (Doc. de la Direction de l'Enseignement, 1973).

Yabancı dil eğitiminin modern şartlarda devamı için ise, 26 Ocak 1970 tarihinde AKPM'de kabul edilen tavsiye kararıyla, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanda gelişimi için belirleyici faktörlerden biri olan yabancı dil eğitiminin geliştirilmesi ve Ankara'da bir Yabancı Diller Eğitim Merkezinin kurulması için AK'ne üye ülkelerin Türkiye'nin ihtiyaç duyacağı eğitim, teknik malzeme ve donanım ihtiyaçlarının karşılanması için çağrıda bulunmuştur. Ayrıca bu kararla, yabancı dil öğretmenlerinin eğitiminin geliştirilmesi için eğitim programları düzenlenmesi ve katılımcılara burs verilmesi talep edilmiştir. (Rec.594, 1970)

Bu sürecin devamında, yabancı dil öğretiminin daha etkili yapılabilmesi için MEB bünyesinde bir komisyon kurulmuş ve AK katkılarıyla eğitim programlarının gözden geçirilmesi ve ders kitaplarının hazırlanması sağlanmıştır (Demirel, 2005). 25-27 Mart 1974

tariflerinde ise yabancı dil eğitiminde karşılaşılan sorunları çözmek amacıyla AK, Avrupa'dan uzmanları Türkiye'de toplamıştır (Doc.(DECS/2/NE/ms)3707, 1974).

Dil konusunda sürekli çalışma içinde olan AK, üye ülkelerde dil eğitimindeki standartları yükseltmek ve kalitesini arttırmak amacıyla 1989 yılından itibaren Avrupa Vatandaşlığı için Dil Öğrenme Projesini (Language Learning for European Citizenship) başlatmış ve AK Kısmı Anlaşması uyarınca 8 Nisan 1994 tarihinde Graz'da kurulan AK Avrupa Modern Diller Merkezi (ECML) sayesinde üye ülkelerde dil eğitimine yeni bir canlılık (Öztürk, 2016a: 67) kazandırmıştır. AK, 1997 yılından itibaren, bir den fazla dilin okullarda öğretilmesini amacıyla Avrupa'da çok dillilik ve çok kültürlülüğün yaygınlaştırılması için yeni bir politika benimsemiştir. Sözkonusu çok dillilik politikasının takiben Avrupa Diller Yılı'nı kutlama etkinlikleri nedeniyle 15-17 Ekim 2000 tarihleri arasında Polonya'nın Krakow kentinde düzenlenen AK Eğitim Bakanları Daimi Konferansında kabul edilen Avrupa Dil Gelişim Dosyası projesi çerçevesinde üye ülkelerde dil öğretiminde ortak bir tutumun geliştirilebilmesini teminen dil pasaportu uygulamasıyla dil eğitiminde yeni standartlar getirilmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak, Türkiye 2001 yılında pilot olarak başlattığı uygulamayla çeşitli düzeydeki eğitim kurumları için AK standartlarını yürürlüğe koymuştur. Türkiye'nin standartlara uygun yabancı dil eğitimi AK tarafından da onaylanmıştır. Bu aşamadan sonra ise, MEB gerekli alt yapı çalışmalarını tamamlamış ve okullarda bu standartlara uygun eğitim verilmesi için çalışmalar başlatmıştır (Demirel, 2005). Günümüzde ise AK standartlarına uygun yabancı dil eğitimi değişik kategoride ve farklı seviyede, farklı eğitim kurumlarında gerçekleştirilmektedir (Portfolio européen des langues (PEL), 2018). Burada temel amaç, hem öğrenci yetiştirmede, hem de yabancı dil dersleri verecek öğretmen eğitiminde AK standartlarının yakalanmasıdır.

Öte yandan AK'nin tavsiyelerinin bir sonucu olarak, Türkiye kendi vatandaşlarının ihtiyacını karşılamak için özel okullarda Türkçe'den farklı dil ve lehçelerde eğitim yapılması için gerekli düzenlemeleri yaparak eğitimi mümkün hale getirmiştir (Rés.1256, 2001).

2.1.2 Tarih kitapları

AK, insan hakları ve demokrasi konularını ilgi sahasının temeline yerleştirirken, bu prensiplerin alt yapısını oluşturan ve demokrasinin ruhunu temsil eden kültür alanında da adımlar atmıştır. Özellikle üye ülkeler arasında ayrımcılık veya ötekileştirmeye yol açan ortak tarihi olayların düşmanlıkları körüklemeden, objektif biçimde ele alınmasına özel özen vermiş, bu sahada da bir standart ortaya koymuştur. AK'nin 19 Aralık 1954 tarihli Avrupa Kültür Sözleşmesi dil eğitimiyle birlikte uygarlık ve tarih öğretimi konusunu da içermektedir. 2008 yılında AK Bakanlar Komitesi tarafından başlatılan "Eşit saygınlık ile yaşamak" başlığıyla AK'nin Beyaz Kitabında yer alan genel ilkeler arasında tarih öğretimi önemli bir yere sahiptir (CM/Rec(2011)6). AK, tarih öğretiminde kullanılmak üzere yöntem ve kapsamını açıkladığı model tarih kitaplarının yayımını gerçekleştirmiştir (Enseignement de l'histoire, 2001). Bu çerçevede Türkiye'deki tarih kitaplarının yeniden yazılması için girişimler başlatılmıştır.

1958 yılında AK'nin himayesinde Türk Hükümetinin girişimiyle, İstanbul'da Galatasaray Lisesinde tarih öğretiminde kullanılan kitapların gözden geçirilmesiyle ilgili altıncı ve son konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta önemli olayların incelenerek, 1878-1945 yılları arası dönemi kapsayan bir "Avrupa Tarihi" hazırlanması kararlaştırılmıştır.

Türkiye'deki tarih öğretimi konusundaki çalışmalar Tarih Vakfı tarafından yürütülmüştür. Sözkonusu vakıf, 2002 yılında Avrupalı tarihçiler ve Türk tarihçiler ile bir

toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıyı takiben ilkokul ve ortaokullara dağıtılmak üzere AK tarafından yayımlanan “20. yüzyıl Avrupa'sının tarihini öğrenmek ve öğretmek” isimli kitap adıgeçen Vakfın girişimiyle Türkçe'ye çevrilmiştir. Ayrıca sözkonusu Vakıf, Türkiye İnsan Hakları Vakfı ile 2002 ve 2004 ile 2007-2009 yıllarında ortaklaşa gerçekleştirdiği proje ile okul kitaplarına insan hakları konusunda metin yazılımları yapmış ve ilk ve orta öğretimde okutulan kitapları içerik, şekil ve kullanılan metodoloji bakımından AK'nin insan hakları ölçütüne göre incelemiştir. Yayın incelemesinde temel insan haklarıyla ilgili 4000 farklı sorun tespit edilmiştir (Öztürk, 2016a: 455). Proje kapsamında Uygarlıklar Tarihi alanında 2 adet öğrenci ve öğretmenler için etkinlik kitabı hazırlanarak ilgili okullara, öğretmen ve öğrencilere dağıtılmıştır (Ders Kitaplarında İnsan Hakları III Projesi).

AK ilkeleri çerçevesinde Tarih Vakfı'nın tarih araştırma faaliyetleri devam ederken, 2005-2006 eğitim öğretim yılından başlayarak ilköğretim okullarında, 2008-2009 eğitim öğretim yılından itibaren ise liselerde, tarih derslerinin öğrenim programları ve ders kitapları, adıgeçen vakfın önerdiği tarih eğitimi modeliyle ana hatlarıyla örtüşen tarzda yeniden hazırlanmıştır (Turan, 2016) .

Diğer yandan, Türkiye'de AK tarafından gerçekleştirilen “Tarih Eğitiminin Avrupa Boyutu Projesi” kapsamında tarih konusunda çalışmalar yapmak üzere değişik kurumlardan uzmanların katılımıyla AK Tarih Eğitimi Özel İhtisas Komisyonu oluşturulmuştur. Bu komisyon AK'nin projesine katkıda bulunmak üzere özellikle 1848,1912-1913, 1919, 1945 ve 1989-1990 yıllarına ait yazılı ve görsel materyaller toplanmasını sağlayarak AK'ne ulaştırılmasını sağlamıştır (Yılmaz, 2007: 69-95) .

2.1.3 İnsan hakları dersleri

Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü temel değerleri üzerinden faaliyet gösteren AK, bu değerlerin içerisinde önemli bir yer oluşturan şiddetin, ırkçılığın, aşırılığın, yabancı düşmanlığının, ayrımcılığın ve hoşgörüsüzlüğün artmasına karşı bir savunma yöntemi olarak eğitimi benimsemiş ve okul aşamasında insan haklarının ve demokratik değerlerin öğrenilmesi ve öğretilmesi için çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar “Avrupa Konseyi Demokratik Yurttaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi (“EDC/HRE”) Bildirgesi”nin, CM/Rec(2010) 7 sayılı Tavsiye Kararı kapsamında Avrupa Konseyi'nin 47 üye ülkesince kabul edilmesiyle somut bir sonuca ulaşmıştır. Bildirge üye ülkeleri bağlayıcı olmayıp, yurttaşlık ve insan hakları konularıyla ilgilenen herkes için standartları belirlemesi ve yükseltmesi açısından önemli bir başvuru belgesi niteliği taşımaktadır.

Bu tavsiye kararına göre üye ülkeler, gönüllü olarak demokratik yurttaşlık ve insan hakları eğitimini okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretimin yanı sıra, genel ve mesleki eğitim ve öğretim düzeyinde de müfredat programlarına dâhil edebilecekler veya bu konuda devam eden eğitim programını tavsiye kararındaki öneriler doğrultusunda gözden geçirmek suretiyle güncelleyeceklerdir (CM/Rec(2010)7Tur , 2010).

AK tarafından desteklenen ve MEB ile ortaklaşa gerçekleştirilen bir proje kapsamında, insan hakları konusunun Türkiye'de okullarda ders olarak okutulması için Haziran 2011 – Mayıs 2015 tarihleri arasında 10 ilde pilot uygulama başlatılmıştır. Bu proje eğitim alanında politika yapıcılar ve uygulayıcıları, okul aile birlikleri ve eğitim alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (STKlar), ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri ve onların ebeveynlerini hedef kitle olarak seçmiştir (Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, 2011). Projenin sonuçlanmasını müteakiben, "İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi" dersi taslak öğretim programı kamuoyunun görüşüne sunulmuş ve 2016 yılı

eğitim ve öğretim döneminde ilkokul 4. sınıflarında sözkonusu ders okutulmaya başlanmıştır (Gazetevatan, 2015).

2.1.4 Belediyelere verilen Avrupa ödülleri

AK, 1955 yılında uygulamaya koyduğu bir kararla, üye ülkelerdeki kardeş şehir etkinlikleri, yabancı belediyelerle ilişkiler, işbirliği ve ortaklıklar, Avrupa etkinlikleri, Avrupa Günü (5 Mayıs) ve Avrupa idealinin geliştirilmesi, Avrupa düzeyinde ve uluslararası alanda dayanışma, yerel yönetim kuruluşlarına üyelik girişimleriyle öne çıkan kent ve belediyelere her yıl çeşitli kategoride ödül vermektedir. Sözkonusu ödüller: 1. Avrupa Diploması 2. Şeref Bayrağı, 3. Şeref Plaketi, 4. Avrupa Ödülü olarak tespit edilmiş olup, ilk başvuru Avrupa Diploması için yapılmaktadır. Ödül kazanan her belediye, Avrupa ideallerine olan bağlılığının artarak yükseldiğini ortaya koymak suretiyle bir üst derecedeki ödüle başvurabilmektedir. Avrupa Ödülü'nü alan belediyeye gençlerin ziyaretine sarfedilmek üzere 20.000 Euro tutarında bir bağış yapılmakta, böylece gençlerin Strazburg'daki Avrupa kurumlarını ziyaret etmeleri sağlanmaktadır (Avrupa Ödülü, 2017).

Bu ödüller belediyeleri, gerçekleştirdiği hizmetlerde demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerine uygun hareket etmeye ve AK'ne üye ülkeler belediyeleriyle AK standartlarında bütünleşmeye teşvik etmektedir. Böylece belediye hizmetlerine de bir standart getirmektedir. Türkiye'de 2018 yılına kadar ödül alan belediyelerin bazıları aşağıda gösterilmiştir.

1. Avrupa Diploması: Safranbolu ve Gaziantep (2012), Manisa (2013), Büyükçekmece ve Karşıyaka (2015).
2. Şeref bayrağı: Bozkurt (2004), Bahçeşehir (2005), Safranbolu (2013), Gaziantep(2016), Karşıyaka, Nilüfer (2017);
3. Şeref Plaketi: Kocaeli (2013),İzmir (2014), Safranbolu (2016), Gaziantep (2017).
- 4.Avrupa Ödülü: İstanbul (1959), Bursa (1991), Ankara (2009) (Le Prix de l'Europe, 2018).

2.1.5 Park diplomaları ve müze ödülleri

“İnsan haklarını ve demokrasiyi teşvik eden ve ortak değerleri paylaşma kapasitesi barındıran kültürel mirasın desteklenmesi ve buna bağlı olarak kültürel demokrasinin geliştirilmesi için AK insanın hizmetindeki kültürel her alana nerdeyse bir standart getirmektedir. Milli parklar ve müzelerde bu kapsamın içeresindedir.

Avrupa Diploması, 1965 yılından itibaren BK tarafından kabul edilen bir kararla, uygun bir korunma rejiminde bulunması şartıyla, bilimsel, kültürel ve estetik niteliklerinden dolayı korunan doğal, yarı doğal veya manzara değeri olan alanlara verilmektedir. Bu ödülün verilmesi, Avrupa kıtasında değer taşıyan manzara veya anıtların ve doğal alanların etkin bir şekilde korunması ve yönetimi için değerli bir teşviktir. Korunan alanlardan sorumlu makamlar için ise 5 yılda bir verilen ve şartları taşınması halinde 10 yıllık sürelerle yenilenen Avrupa Diploması, AK himayesinde yönetim ve koruma çalışmalarını güçlendiren ek bir uluslararası araçtır. Diplomanın özgünlüğü aynı zamanda sınırlı bir süre verilmesidir. Diplomanın iptal edilmesi veya süresinin uzatılmaması, alanın bütünlüğünü etkileyebilecek tehditler için caydırıcı bir unsurdur ve sitenin kalitesinin korunması ve geliştirilmesi için bir teşviktir. (Diplôme Européen des espaces protégés)

Balıkesir ili sınırları içinde bulunan Anadolu'dan Avrupa'ya geçen kuş göç yolu üzerinde bulunan Kuşçenneti Milli Parkı, AK tarafından çok iyi korunan ve Avrupa ölçeğinde değer taşıyan doğal alan olması nedeniyle “Avrupa Diploması”nın en üst kategorisi olan A sınıfı diplomayla 1976 yılında ödüllendirilmiştir. En son 2011 yılında yenilenen diplomayla bu süre 2021 yılına kadar uzatılmıştır (Kuş Cenneti Milli Parkı; CMRés.(76)15f, 1976).

Öte yandan AK, üye ülkelerde, müze standartlarını yükseltmek, çeşitliliği ve farklı kimlikleri muhafaza etmek, toplu hafıza ve karşılıklı anlayış duygusunu meydana getirmek amacıyla, Türkiye’de bu anlayışı yansıtan müzelere AK müzesi ödülü vermektedir. Bu çerçevede 1993 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi, 2004 yılında Edirne Sağlık Müzesi ve 2014 yılında Bayburt Baksı Müzesi ödüle layık görülmüştür (Prix du Musée, 2018).

2.1.6 Televizyon yayınları

5 Mayıs 1989 tarihli Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesiyle televizyon yayınlarının AK ülkelerinde belli standarda kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu sözleşme ile AK üyelerinin kendi aralarında ve bu sözleşmeye taraf olan ülkeler arasında yayın değişimine ilkeler getirilirken, aynı zamanda reklam, film, haber ve spor programları dahil tüm televizyon programlarının yayın ilkelerine belli kıstaslar getirilmiştir. Bu çerçevede, programların insan haklarına aykırı unsurlar içermemesi gerektiği hatırlatılırken, hangi zaman aralarında reklam kuşağı olacağı dahi sözleşmede yer almıştır. (ResmiGazete21786, 1993) Bugün Türkiye’de yayın ilkeleri ve RTÜK tarafından yapılan denetim, bu sözleşmeden esinlenerek hazırlanan 3 Mart 2011 tarih ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunu çerçevesinde düzenlenmektedir. (Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, 2011) Uluslararası sözleşmeler yerel kanunların üzerinde olduğundan, her hangi bir uyumsuzluk halinde sözkonusu sözleşmenin etkisi görülebilecektir.

2.1.7 Sinema

AK’nin kısmı anlaşmalarından biri olan Eurimages, Avrupa sinemasının ürünlerinin ortak yapımını, dağıtımını ve gösterimini desteklemek, sinema profesyonelleri arasında işbirliğini teşvik etmek üzere 1989 yılında oluşturulan bir fondur. Bu Fon sayesinde AK’nin değerlerini savunan ve Avrupa’da ortak yapımla üretilen filmlere maddi destek sağlanmak suretiyle Avrupa görsel-işitsel sanayi teşvik edilmektedir. Bu alanda üye ülkelerdeki sinema sektöründe Avrupa kimliğine ve fonun kültürel hedeflerine saygı yapımlardaki standartları oluşturmaktadır. Yani pornografi, şiddeti savunan ve insan hakları ihlallerini açıkça teşvik eden çalışmalar destek görmemektedir. Belli şartlar dahilinde proje bazlı olarak çalışan bu mekanizma sayesinde, AK ülkelerinin ortak sinema yapımlarına belli oranda destek verildiği gibi, AK standartlarına uygun tamamlanan yapımların gösterilmesi için salon kiralari da karşılanabilmekte, dağıtımlarına yardımcı olunmaktadır. Ayrıca sinema salonu sahipleri de desteklenen filmleri göstermek için Eurimages çerçevesinde oluşturulan sinema salonu ağına abonelik başvurusunda bulunabilmektedir (European Convention ETS No.147, 1994). Bugün itibariyle Türkiye’nin farklı bölgelerinden 18 sinema bu ağa dahil olmuştur. Böylelikle kültürel açıdan Avrupa toplumunun birçok farklı yönünü taşıyan yapımlara destek sağlanırken, yapımların daha çok kitle ulaştırılmasına da imkan sağlanmaktadır (Eurimages , 1989).

1990 yılından itibaren Eurimages, sağladığı destekle maddi sıkıntılar içinde bulunan Türk sinema sektörü için bir soluk olurken, AK ülkelerindeki değer yargılarındaki

farklılıklar nedeniyle Türkiye'nin bazı ahlaki ve politik sorunlarının Eurimages destekli filmlerde yer alması kitlelere olumsuz ülke imajı olarak yansiyabilmektedir. Ancak aynı zamanda, Eurimages, AK ülkelerindeki olumsuz Türkiye imajının düzeltilmesine de fırsat tanımaktadır.

Diğer yandan, 1982'de kurulan İstanbul için marka değer oluşturan "İstanbul Film Festivali'nin gelişmesinde Euroimages'ın önemli katkısı olmuştur. Marka değerine sadece İstanbul Film Festivalinde verilmek üzere bir ödül kazandırmıştır. 2007 yılından itibaren festival programındaki "Sinemada İnsan Hakları bölümü" bir yarışma haline getirilmiş ve gösterilen filmlerden birine Avrupa Konseyi ve Eurimages işbirliğiyle FACE Ödülü (Avrupa Konseyi Film Ödülü) verilmeye başlanmıştır. Bu ödül, sinema sanatının dünyada AK'nin temel değerlerinden olan insan haklarının geliştirilmesine yapabileceği katkının önemini ortaya koyduğu gibi (Festival, 1982), İstanbul Film Festivalinin marka değerine de ilave bir katkı yapmıştır.

2.2 Hukuk

AK'nin temel taşlarından birisi hukukun üstünlüğü ilkesidir. Bu ilkeye hayat veren AİH Sözleşmesi ise AK'ne üyelik için imzalanması gereken zorunlu sözleşmelerden biridir. Bu sözleşme temel hakları içerdiği gibi, bu hakları takip eden AİHM'in kuruluş ve çalışma esaslarını da belirlemektedir (AİHS, 1950). AK'ne üye ülkelerin bu sözleşmeye uygun hukuki uygulamalar yapması beklenen bir davranıştır. Bu aynı zamanda AK hukuk normlarının üye ülkelerde hayat bulması ve Avrupa hukuku ortak alanının en geniş sahaya yayılmasının bir göstergesidir. Bu çerçevede AK üye ülkelerdeki yasal düzenlemelerin yanında, proje bazlı olarak kurum ve kuruluşlara eğitim vermekte, bilgi ve tecrübe aktarımı sağlamaktadır. Ayrıca üye Devletlerin insan hakları konusunda olası eksiklikleri tanımlamak için İnsan Hakları Komiseri (İHK) çalışmalar yürütmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1960 Anayasasının bazı maddeleri, 1982 Anayasasının temel haklarla ilgili 8,10,13,14,15,17,18,19, 24 ve 40. maddelerinin bazıları kelimesi kelimesine, hatta maddelerin sınırlandırma nedenleri dahil olmak üzere AİHS'den alınmıştır (Öztürk, 2016a: 436-437).

2.2.1 Savcı ve Hâkim ve Hukuk Adamlarının Eğitimi

AK, Türkiye Cumhuriyeti ve AB ile birlikte finanse ederek, hakim ve savcılarının, hukuk adamlarının temel hakların uygulanması konusundaki kapasitelerinin artırılmasına, yargı etiğinin geliştirilmesine ve güçlendirilmesine, dolayısıyla halkın yargıya duyduğu güvenin artırılmasına katkıda bulunmak ve AK hukuk standartlarıyla uyumlu bir yargılama sürecini sağlamaya yardımcı olmak üzere Savcı, Hakim ve hukukçulara yönelik Türkiye'de eğitim programları yürütmüştür ve yürütmeye devam etmektedir. Programlarda AİHS, AİHM'in ve Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın işleyişi ve kararları, Avrupa ülkelerinde yargının işleyişi hakkında bilgiler verilmekte, tecrübeler paylaşılmakta ve program içeriğine uygun olarak çalışma ziyaretleri düzenlenmektedir. Bu programlara STK'lar ve diğer ilgili kurumlarda katılım sağlamıştır. Bu eğitim programlarından bazıları şunlardır:

- 1- Türk Askeri Hakim ve Savcılarının İnsan Hakları Konusunda Eğitilmesi
- 2- Türkiye'de Mahkeme Yönetimi Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (1. ve 2. Aşama) (2006-2013)
- 3- Türk Avukatların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Konusunda Aşamalı Eğitimi (2007-2008)
- 4- Türkiye'de Yargının Modernleşmesi ve Ceza Reformu

- 5- Türkiye'de Model Cezaevi Uygulamalarının Yaygınlaştırılması ve Cezaevi Reformunun Desteklenmesi (2009-2012)
- 6- Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Geliştirilmesi (2010- 2013)
- 7- Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi (2012- 2014)
- 8- Türkiye'de İfade ve Medya Özgürlüğü Projesi (2012-2014)
- 9- Türkiye'de Kamu Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi (2012-2014)
- 10- Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvurunun Güçlendirilmesi (2013-2015)
- 11- Türkiye'de Yolsuzlukla Mücadele Uygulamalarının Güçlendirilmesi (2012- 2015)
- 12- Türk Yargısının İfade özgürlüğü Konusunda kapasitesinin Güçlendirilmesi (2014-2016)
- 13- HELP Projesi: Hukukçular için İnsan Hakları Eğitimi (2015)
- 14- Türkiye'de Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabulucuk Uygulamalarının Geliştirilmesi (2014 -2017)
- 15- Türkiye'de Yargı Etiğinin Güçlendirilmesi Projesi (2015 -2017)
- 16- Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sisteminin Desteklenmesi” Ortak Projesi (2015-2018)

Bu eğitim programları çerçevesinde ulusal mahkemelerde uygulamalar yapılmış, ayrıca ulusal mahkemeler Avrupa kurumlarıyla işbirliğini geliştirme imkanına kavuşmuş ve konuyla ilgili hizmet içi eğitim müfredatının AİHS ışığında düzenlenmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte, insan hakları alanında temel başvuru kaynağı niteliğindeki AK El Kitapları, diğer ülkelerin Anayasa Mahkemelerinin kararları, politika belgeleri ve benzer kitaplar Türkçeye çevrilerek projeye ilgili internet sitesinde yayımlanmıştır. (Projeler, 2018).

2.2.2 Yasa değişikliklerine Venedik Komisyonu'nun görüş vermesi

Anayasa hukuku ya da uluslararası hukuk alanlarında uzman akademisyenler, Anayasa Mahkemesi yargıçları ya da çeşitli ülkelere parlamenterlerin görev yaptığı AK'nin kısmı anlaşmasıyla kurulan ve bağımsız düşünce kuruluşu gibi çalışan Komisyon, anayasal konularda AK'nin danışma organı olarak işlevini sürdürmektedir. Orta ve Doğu Avrupa'da yapılan anayasalara destek ihtiyacı nedeniyle 1990 yılında 18 AK üyesi devlet tarafından kurulmuş, ancak, 2002 yılında statüsünde yapılan bir değişiklikte Avrupa kıtası dışından 15 devletin de katılımıyla üye sayısı 61'e ulaşmıştır. Ayrıca 4 gözlemci ve 6 özel statülü üye devlet bulunmaktadır (Comission de Venise, 1990).

Diğer bir ifadeyle Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu, AK'nin temel ilkeleri demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü çerçevesinde kıtanın anayasal mirasının yayılmasına katkıda bulunmakta ve ihtiyaç duyan ülkelere anayasal ilkyardımları yapmaktadır. Demokratik kurumları ve temel hakları, anayasa hukuku ve adaleti, seçimler, referandumlar ve siyasi partileri çalışma alanına olarak belirleyen Komisyon, bu doğrultuda üye ülkelerdeki anayasal ve yasal düzenlemelere bilgi ve tecrübe deneyimi sunmakta, talep üzerine hukuki görüş vermektedir. İlgili ülkenin tavsiye şeklindeki bu görüşleri anayasal veya yasal değişiklikler yaparken, uygulaması kendi tercihindedir.

Komisyon'a kurulduğu günden bu yana üye olan Türkiye'nin, 1990 yılından sonra gerçekleştirdiği anayasal ve yasal değişikliklerde Komisyonun tavsiye kararları önemli rol oynamıştır. Komisyon Türkiye hakkında değişik konulara ilişkin 71 çalışma gerçekleştirmiş ve hukuki alanda 16 görüş vermiştir. Bu görüşler Türkiye'de gerçekleştirilen hukuki düzenlemelerden olan Anayasa değişiklikleri, siyasi partilerin yasaklanması, Türkiye'de

yaşayan dini azınlıkların statüsü, Hakim ve Savcılar Yüksek Kurulu, Ceza Kanunu, Sokağa çıkma yasağı önlemlerini düzenleyen yasal çerçeve, internet yasası, parlamenter dokunulmazlığının askıya alınması, 15 Temmuz 2016 tarihinde başarısız darbe girişimi sonrasında çıkarılan 667 ilâ 676 Sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri, Sulh Ceza Hâkimliklerinin Görev, Yetki ve İşleyişleri, Anayasa referandumu, medya özgürlüğü ve Kanun Hükmünde Kararnameleri kapsamaktadır (Avis pour "Turquie" / Autres documents pour "Turquie" , 1990). Türkiye’de gerçekleştirilen anayasal veya yasal değişikliklere ilişkin Komisyonun görüşleri ile yasalaşmış anayasal uygulamalar arasında, her konuda, her zaman bir mutabakat mümkün olamamaktadır.

2.2.3 AİHM kararlarının ulusal yargı kararlarının üzerinde olması ve emsal teşkil etmesi

Türkiye 1987 yılında AİHM’e bireysel başvuru hakkını, 1989 yılında ise AİHM’in yargı yetkisini kabul etmiştir (Öztürk, 2016a: 421-422). Bu süreçten sonra Türkiye’de iç hukuk yollarını tüketen vatandaşlar AİHM’de hak arayışına yönelmiştir. 2010 yılında Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkının getirilmesiyle birlikte Türkiye’deki son yargı mercii Anayasa Mahkemesi olmuştur. Bu reform ile AİHM’e giden dava sayıları düşmüş, AİHM’de Anayasa Mahkemesini son başvuru makamı olarak kabul etmiştir. 31 Aralık 2017 tarihli rapora göre AİHM’de bekleyen dava sayısı (7518 adet) itibariyle Romanya ve Rusya’nın ardından ülkemiz üçüncü, toplamda verilen 3386 karar ile birinci sırada bulunmaktadır (CEDH, 2017).

Anayasamızın 90. maddesi milletlerarası anlaşmaları kanun hükmünde ve ulusal yasaların üstünde görmektedir. Dolayısıyla, ülkemiz, AİHS’ne taraf olduğu ve bireysel başvuru hakkını tanıdığı için, Sözleşme hükümleri ve AİHM’nin bu hükümler çerçevesinde verdiği kararların Türk hukuku için ulusal yasaların üstünde bir norm niteliği bulunmaktadır (Ergin, 2018). Dolayısıyla, AİHM kararları bağlayıcı olup, ulusal yargılamalar için içtihat olarak kabul görmektedir (Hürriyet, 2018).

Adalet Bakanlığı bünyesinde, dışpolitika bağlantısı olmayan (Dışişleri Bakanlığı tarafından takip edilmektedir) AİHM’ne Hükümet savunmalarının hazırlanması, AİHM kararlarının icrasının takibi, AİHM kararlarının tercümesinin yapılarak ilgili mercilere iletilmesi, insan hakları konusunda sempozyumlar düzenlenmesi, eğitim faaliyetleri yapılması, projeler hazırlanması, istatistiklerin tutulması vb. görevleri yapmak üzere 2011 yılında İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı kurulmuştur (Adalet Bakanlığı, 2018). Söz konusu Bakanlık tarafından yakın takip edilen AİHM kararları Türkçeye çevrilmekte ve AİHM’in konuyla ilgili HUDOC internet sayfasında bütün savcı ve hakimlerin hizmetine sunulmaktadır (HUDOC, 2018). Ayrıca, AİHM’in yargılama usulünün yaygınlaşmasını teşvik etmek amacıyla, hatalı kararları ile AİHM’de ihlal kararlarına sebebiyet veren hakim ve savcılarının bu durumları terfilerinde olumsuz yönde dikkate alınmaktadır. 2015 yılı Nisan ayından bu yana Yargıtay 13 Ceza Dairesi Başkanlığında kurulan İnsan Hakları Komisyonu ise, her ay AİHM içtihatlarıyla ilgili belirlediği bir konu hakkında Bakanlık ve yargı mensupları ile akademisyenlere yönelik seminerler düzenlemekte ve seminerden çıkan sonuçlar kitaplaştırılmaktadır.

AİHM’de Türkiye hakkında verilen 3386 karar, siyasetten, eğitime, askerlikten, çevreye ve aile içi şiddete kadar birçok konuda insan hakları ihlallerini içermektedir (CEDH, 2017). Yerel mahkemelerde AİHM içtihatlarına uygun şekilde yargılama yapılması halinde

ise, hak kaybının gecikmesi önlenilecek, ayrıca Türkiye'nin bu konuda sorunlu olan imajı düzeltilebilecektir.

2.3 Güvenlik

AK ulusal güvenlik ve ekonomi konularıyla doğrudan ilgilenmemektedir. Ancak konuyu gerektiğinde demokrasi ve insan hakları boyutunda ele almaktadır. Bu doğrultuda güvenlik güçlerinin sokak olayları sırasında kuvvet kullanmasından, gözaltı surelerine kadar üye ülkelerde bir standartta ulaşılması için çaba sarfetmektedir (Rés.690, 1979) ; (Rec10, 2001). AK tarafından kabul edilen Avrupa Polis Etiği Kuralları ise güvenlik güçleri ve güvenlikle ilgili kurumlara standartlar getirmekte (Rec10, 2001) ve rehber kaynak olarak kabul görmektedir.

2.3.1 Güvenlik güçlerinin eğitimi

AK tarafından kabul edilen Avrupa Polis Etiği Kurallarınının 26. maddesinin de polisin eğitimiyle ilgili: "Çoğulcu demokrasinin temel değerleri, hukuk devleti ve insan haklarının korunması prensiplerine dayanan polis eğitimi, polisin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik bir program uygulamalıdır." (Rec10, 2001) hükmü yer almaktadır. Bu çerçevede, Türkiye-AK-AB ortak projesi olarak yürütülen "Türkiye'de Polis, Profesyonellik ve Toplum" projesi, proje temelinde Emniyet mensuplarına ve Jandarma kolluk kuvvetlerine eğitim desteği sağlanmıştır. 2004 yılında tamamlanan insan haklarıyla ilgili iki yıllık bu eğitimin amacı, güvenlik güçlerinin çalışma metotları ve davranış biçimlerini değiştirmeye yöneliktir. Ayrıca Polis Akademisi, öncelikle kendi okullarında kullanılmak üzere, konuyla ilgili AİHM tarafından verilen kararları içeren bir kitapçığın hazırlanmasını sağlayarak, mensuplarının, öğrencilerin, STK'ların ve toplumun tüm kesimlerinin faydasına sunmuştur (Öztürk, 2016a: 346, 357).

2.3.2 Ceza Yasalarının uygulanmasında AK kriterleri

Gözaltına alma ve tutukluk hali dahil bir çok konuda AK organları tavsiye kararları kabul etmiştir. Türkiye bu kararları kendi müktesebatında uygulama sahasında aktif hale getirmiştir. Bu doğrultuda, uzun süreli gözaltılar kısaltılmış, ceza evi şartları Avrupa standartlarına yükseltilmiş, çocukların yargılanmalarına yeni bir düzen getirilmiş, kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız ve etkin bir şikâyet mekanizması oluşturmak suretiyle idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırma ve önerilerde bulunmak üzere 2012 yılında kamu denetçiliği kurumu oluşturulmuştur (Öztürk, 2016a: 378,379, 492). Bütün bu değişiklikler AK'nin katkısıyla ve Türkiye'nin bunun ihtiyaç hissetmesiyle gerçekleştirilmiştir.

Türkiye bu iyileştirmeler sayesinde 2011 yılında Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) beşinci ülke raporunu açıklamasına izin vermiştir (Communiqué de presse 280, 2011).

2.4 Siyaset

Demokrasinin topluma yansıtılmasıyla ilgili ilkeler, siyaseti yöneten siyasi partiler vasıtasıyla uygulamaya konulmaktadır. Yerel ve uluslararası STK'lar ise sahip oldukları ilkeler temelinde bu siyasetin yaygınlaştırılması veya etkisinin azaltılması için mücadele vermektedir. AK siyasetin demokratik ortamda, insan haklarına bağlı ve hukukun üstünlüğü prensipleri çerçevesinde yönetilmesini, geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını, demokratik

parlamentar sisteme dayalı, temsili, çoğulcu ve hesap verebilirlik niteliklerine sahip yönetimlerin desteklenmesini savunmakta ve bu yönetim anlayışına yönelik normları ortaya koymaktadır. Bu çerçevede siyasi partilerin faaliyetleri desteklenmekte, yerel demokrasi unsurları cesaretlendirilmekte ve STK'ların etkinlikleri teşvik edilmektedir.

2.4.1 Siyasi partiler

AK kurumları, üye ülkelerdeki demokratik sistemin vazgeçilmez unsurlarından olan siyasi partileri, milletvekillerinin dokunulmazlığı, seçim barajları, seçimlerin temsile uygun yapılması ve takibi, siyasi partilerin kapatılması konularını yakından takip etmekte, gerekli bulması halinde tavsiye kararları kabul etmektedir. Referans olan tavsiye kararlarının uygulanması için AK'nin her ortamında gündeme getirmektedir.

Türkiye'deki askeri müdahaleler sonrası siyasi partilere yönelik kapatma, yasaklama, milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması ve cezalandırma eylemlerini yakından takip etmiştir. 1960 askeri darbesi sonucu Demokrat partinin kapatılması, 1971 müdahalesi sonrası siyasi partilerin yönetimden uzaklaştırılıp teknokratlar hükümetlerinin kurulması, 1980 darbe sonrası siyasi partilerin kapatılması, siyasetçilere yasak getirilmesi, yeni kurulan partilerin seçime katılmasının önlenmesi, marjinal partilere yönelik polisiye tedbirler (Öztürk, 2016a: 131,139, 156, 179, 225, 231, 235, 247, 264, 292, 300), iktidardaki partiye kapatma davası açılması vb. konularda AK'nin tavsiye kararları bulunmaktadır (Doc11589, 2008).

Siyasi Partilerin kapatılması davalarına yönelik AİHM başvuruları ise Refah Partisi davası hariç (Affaire Refah Partisi, 2013) genel olarak dava sahiplerinin lehine sonuçlanmıştır (HUDOC, 1999). Bu davalar için verilen ihlal kararları siyasi partilere yönelik yerel mahkemelerdeki diğer davalar için emsal teşkil etmektedir.

2.4.2 Yerel demokrasi

YBYK tamamen yerel demokrasinin izlenmesi ve iyi yönetim konularını ele almaktadır. Bu konularda AK, sorunlu ülke makamlarıyla yapıcı bir siyasi diyalog kurarak hazırlanan raporlarla birlikte kabul ettiği tavsiye kararları ile çözüm yolları sunmaktadır. AKPM'de olduğu gibi ülkelerin Belediye yönetimlerinden gelen delegeleri (Congress, 2018) yılda iki defa Kongre toplantılarına katılmakta ve gündemde bulunan sorunları tartışmaktadır. Söz konusu kongrenin iki dönem başkanlığına bir Türk delege seçilmiştir.

47 üye devlet tarafından onaylanan, ancak Türkiye'nin bazı hükümlerini benimsediği Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, yerel makamların haklarını korumak için standartlar belirlemektedir (Sözleşmeler122, 1985). Söz konusu şartın üye ülkelerde uygulanmasını değerlendirme görevinde bulunan YBYK, yerel yönetimlerle ilgili olarak Türkiye hakkında 4 rapor hazırlamış ve tavsiye kararı kabul etmiştir. YBYK, diğer üye ülkelerde olduğu gibi ülkemizdeki yerel yönetimlerdeki demokrasi uygulamalarını izlemekte ve 2005 yılından bu yana yerel yönetimlerdeki reformlar için önerilerde bulunmaktadır (Congress, 2018). Türkiye'de yerel yönetim alanında yapılan hukuki düzenlemelerin bir kısmının esin kaynağının YBYK olması muhtemeldir. YBYK aynı zamanda yerel yönetimlerin demokratik uygulamalarıyla ilgili sorunlarının uluslararası platformda tartışılmasına imkan tanımaktadır.

2.4.3 Sivil toplum kuruluşları

Yılda iki defa toplanan AK'nin organlarından olan STK'lar Konferansı üye ülkelerde demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ile Avrupa konularında çalışan STK'lara şartları taşıması halinde katılımcı üyelik vermektedir. AK organlarının aldığı kararlarda üye ülkelere konuya uygun olarak STK'larla çalışması tavsiye edilmektedir. STK'lar Konferansına üye 298 STK arasında Türkiye'de yerleşik bir STK bulunmamasına karşın, AK'ne üye ülkelerde faaliyet gösteren 80'den fazla STK Türkiye'de etkinlikte bulunmaktadır (Conférence des OING, 2018).

Mevcut şartlarda, STK'lar konferansının ilkelerine uygun faaliyette bulunan Türkiye'de yerleşik kurumlar, STK'lar Konferansına üye STK'larla ortaklaşa yerel ve uluslararası düzeyde etkinlik düzenleyebilmektedir.

2.5 Sosyal ve Ekonomik Haklar/ Avrupa Sosyal Şartı

AK Avrupa Sosyal Şartı Sözleşmesi (Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi) medeni ve siyasi hakları garanti altına alan AİHS'ni tamamlayıcı olarak kabul edilmektedir. Çalışanların temel sosyal ve ekonomik haklarıyla ilgili ilkeleri belirleyen 1961 tarihli sözleşme, 1996 yılında revize edilmiştir. Bazı çekinceleri bulunmasına rağmen Türkiye 1989 yılından itibaren söz konusu sözleşmeye taraf olmuştur. Üye ülkelerdeki kişilerin hem kendi ülkesinde hem de AK'ne üye ülkelerdeki meslek hayatına ilişkin haklarla ilgili bütün hukuki düzenlemeler ve çalışma şartlarına ilişkin uygulamalar, bu sözleşmede yer alan hükümlere uygun şekilde gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla sözleşme AK'ne üye ülkede yaşayan vatandaşların iş hayatına ortak belli standartlar getirmektedir. 3 adet ek protokolü bulunan bu sözleşmeye taraf ülkelerin toplantılarına katıldıkları bir Uzmanlar Komitesi bulunmaktadır. BK tarafından atanan 9 üyeden oluşan Komite, üye devletlerin sözleşme ve ek protokolleriyle uyum içinde olup olmadığına karar vermekte, bunların, sadece mevzuatta değil, uygulamada da Şart'ta düzenlenen taahhütleri yerine getirip getirmediğini olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmektedir. (CharteSTEn°035, 1961); (ChartereviséSTEn°163, 1996).

Şartın muhtevasını meydana getiren çalışma, örgütlenme, sosyal güvenlik, adil ücret, sendika hakkı gibi bir dizi konuları denetleyen Komite Türkiye'de sözkonusu hakların gerçekleşmesiyle ilgili olarak 2013 yılında bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda Türkiye'nin 7 madde hariç diğer maddeleri karşıladığı görülmektedir (Charte sociale européenne, 2013).

15 Temmuz 2016 tarihli başarısız darbe girişimi sonrası AK'ne, AİHS'nin 15. maddesi uyarınca bazı hakların sınırlandırılmasıyla ilgili muafiyet bildirim (dérogation) yapılırken, Avrupa Sosyal Şartından kaynaklanan haklarla ilgili bir muafiyet bildirimine gidilmemiştir.

SONUÇ

1949 yılından günümüze kadar AK üyesi olan Türkiye, bu organizasyon aracılığıyla bir Avrupa ülkesi kimliğine sahip olurken, aynı zamanda bu organizasyonun üretim yaptığı laboratuvarlardan yararlanarak kendi iradesiyle, zaman zaman aynı aile içinde bulunduğu kurumun kurallarının bir gereği olarak AK'nin temel ilkeleri olan demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularında, ayrıca bu ilkeleri tamamlayan alt yapılarda reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformlar sayesinde Türkiye'deki kurum ve kuruluşlar Avrupa hukuk

alanına dahil olurken, diğer yandan ülkenin kurumlarının demokratikleşmesinde de her alanda önemli adımlar atılmıştır.

Özellikle 1980 yılından sonra AK sözleşmelerine uygun olarak gerçekleştirilen reformlar sayesinde, Anayasal haklar yeniden düzenlenmiş, bu hakların korunmasını sağlayacak yeni mekanizmalar kurulmuş, hukuk ve eğitim alanında yapılan proje bazlı çalışmalar ile demokratikleşme eğitiminin alanı genişletilmiş, yasalaştırılan demokratikleşme paketleriyle siyasi faaliyetler kolaylaştırılmış, demokrasinin ruhu olan kültürel etkinliklere belli kıstaslar getirilmiş, dil eğitimine standart kazandırılmış ve özel okullarda Türkçe'den farklı dil ve lehçelerde eğitim yapılması mümkün hale gelmiş, Sosyal Şart'a taraf olunmakla temel sosyal ve ekonomik haklar iyileştirilmiştir. AK ilkelerinden esinlenerek gerçekleştirilen Türkiye'deki bütün bu reformların kurumların demokratikleşmesindeki rolü yadsınamaz bir gerçektir. Bu arada, AB'ne üyelik sürecinde müzakereye açılmayan fasıllara ait birçok kriter, gerçekleştirilen bu reformlar sayesinde şimdiden karşılanmıştır.

Ayrıca ülkenin iç dinamikleriyle uyumlu olacak daha fazla sayıda AK Sözleşme, Protokol ve Kısmi Anlaşmalarına taraf olunması, reform çabalarını sürekli hale getireceğinden, insan haklarını temel alan demokrasi ve hukuk devleti anlayışı devlet kurumlarında daha da güçlenecektir, dolayısıyla AK'nin kurumların demokratikleşmesindeki rolü devamlı hale gelecektir.

NOTLAR

- 1 5 Haziran 1977 tarihinde yapılan seçimlerden sonra AKPM üyesi olan 4 milletvekili Milli Güvenlik Kurulu'nun izniyle yasama süresi sonu olan 5 Haziran 1981 yılına kadar AKPM toplantılarına katılmışlardır, Ancak Nisan 1984 dönemine kadar AKPM'de Türkiye temsil edilmemiştir.
- 2 Muhtemelen 6 dilde eğitim veren 1970 yılında kurulan ve 2003 yılında kapatılan Devlet Lisan Okulu.
- 3 Türkiye bu komitenin üyesi olmamakla birlikte, Türkiye'den uzmanlar bu komitenin çalışmalarına destek vermekte, uygulamaları ise eğitim kurumları tarafından takip edilmektedir.
- 4 Daha hızlı mesafe alınabilmesi için AK, çok özel konularla ilgili belgeleri içeren "Beyaz Kitap"lar oluşturmaktadır.
- 5 1991 yılın kurulan Tarih Vakfı, Türkiye'de demokrasi ve insan haklarının güçlendirilmesini, demokratik tarih bilincinin geliştirip yaygınlaştırmasını amaçlayan ve kamu yararı için çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. <http://tarihvakfi.org.tr/Icerik/hakkimizda/24>
- 6 Edirne, Elazığ, İstanbul, Konya, Manisa, Mardin, Sakarya, Mersin, Samsun, Yozgat.
- 7 Türkiye'den önce Prof. Dr. Ergun Özbudun'un görevini tamamlamasının ardından halen Prof. Dr. Osman Can ve yardımcısı Öykü Didem Aydın Komisyonunda görev yapmaktadır.
- 8 Eski Çanakkale İl Genel Meclisi Üyesi Yavuz Mildon (2008-2010)

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı. (2018). Ocak 25, 2018 tarihinde İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı: <http://www.inhak.adalet.gov.tr/gorevlerimiz/gorev.html> adresinden alındı
- Affaire Refah Partisi. (2013, Şubat 12). (Parti de la prospérité) et autres c. Turquie, (Requêtes nos 41340/98, 41342/98, 41343/98 et 41344/98).
- AİHS. (1950, Kasım 1950). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf adresinden alınmıştır
- AK Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni, Öğrenme - Öğretme – Değerlendirme. (tarih yok). Conseil de l'Europe. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ocak 22, 2018 tarihinde http://www.dilbilimi.net/ab_diller_icin_ortak_avrupa_basvuru_metni_meb_tarafindan.pdf adresinden alındı
- Avis pour "Turquie" / Autres documents pour "Turquie" . (1990). Commission de Venise. Ocak 25, 2018 tarihinde <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?country=31&year=all&other=true> adresinden alındı
- Avrupa Ödülü. (2017). Ocak 25, 2018 tarihinde <http://website-pace.net/documents/10643/1450493/EuropePrize-new-TK.pdf/4da1be4a-6c20-45b0-8ccf-c9fc4ddb3523> adresinden alındı
- Bond, M. (2012). The Council of Europe, Structure, History and Issues in European Politics. Oxford,: Routledge.
- Bureau des Traités. (2018). Ocak 15, 2018 tarihinde Conseil de l'Europe: https://www.coe.int/en/web/conventions/partial-agreements/-/conventions/ap/list?p_auth=VnOE1CQD adresinden alındı
- CEDH. (2017). Rapport Annuel 2017. Cour Européenne des Droits de l'Homme. Ocak 25, 2018 tarihinde http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2017_FRA.pdf adresinden alındı
- Charte sociale européenne. (2013). La Turquie et la Charte sociale européenne. Ocak 25, 2018 tarihinde <https://www.coe.int/fr/web/turin-european-social-charter/turkey-and-the-european-social-charter> adresinden alındı
- Charte révisée STEn°163. (1996, Mayıs 3). Charte sociale européenne (révisée). Ocak 25, 2018 tarihinde https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/163/signatures?p_auth=LNaSxY8h adresinden alındı
- Charte STEn 035. (1961, Ekim 18). Charte sociale européenne. Ocak 25, 2018 tarihinde <https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/035> adresinden alındı
- Churchill, W. (1946). Speech delivered at the University of Zurich., Zürich.
- Churchill, W. (2010). Birleşik Avrupa. A. Alatl (Dü.) içinde, Batı'ya Yön Veren Metinler (Cilt 4). İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı.
- CM/Rec(2010)7Tur . (2010, Mayıs).
- CM/Rec(2010)7Tur. (2010, Mayıs 11). Avrupa Konseyi Demokratik Yurttaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Bildirgesi. Ocak 26, 2018 tarihinde <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2183599&SecMode=1&DocId=1953058&Usage=2> adresinden alındı

CM/Rec(2011)6. (2011, Temmuz 6). Recommandation relative au dialogue interculturel et à l'image de l'autre dans l'enseignement de l'histoire. Ocak 24, 2018 tarihinde https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805cca29 adresinden alındı

CMRés.(76)15f. (1976, Mart 15). le 15 mars 1976, Octroyant le diplôme européen au parc.

Commission de Venise. (1990, Mayıs). Pour la démocratie par le droit - La Commission de Venise du Conseil de l'Europe. Ocak 25, 2018 tarihinde http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation&lang=FR adresinden alındı

Communiqué. (1949). Communiqué du 5 mai 1949 sur la Conférence sur la création d'un Conseil de l'Europe, Londres.

Communiqué de presse 280. (2011, Mart 31). Communiqué de presse - 280 (2011) Le Comité antitorture du Conseil de l'Europe publie un rapport sur la Turquie, Strasbourg,.

Conférence des OING. (2018). Ocak 25, 2018 tarihinde <https://www.coe.int/fr/web/ingo/country-visits> adresinden alındı

Congress. (2018). National delegation to the Congress : TURKEY. Ocak 25, 2018 tarihinde <http://www.congressdatabase.coe.int/WebForms/Public/Country.aspx?id=19> adresinden alındı

Conseil de l'Europe. (2018, Mart 15). Récupéré sur Conseil de l'Europe: <https://www.coe.int/fr/web/portal/home>

Conseil de l'Europe. (2018). Ocak 15, 2018 tarihinde Conseil de l'Europe: <https://www.coe.int/fr/web/conventions/disclaimer> adresinden alındı

ConventionSTE124. (1985, Nisan 24). Convention européenne sur la reconnaissance de la personnalité juridique des organisations internationales non gouvernementales. Ocak 25, 2018 tarihinde <https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/124> adresinden alındı

Çeviköz, Ü. (2017, Nisan 27). Avrupa Konseyi. Hürriyet. Ocak 12, 2018 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/unal-cevikoz/avrupa-konseyi-40439636> adresinden alındı

DailyTelegraph. (2000, Eylül 19). Daily Telegraph. Şubat 3, 2010 tarihinde Daily Tegrph: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/1356047/Euro-federalist-financedby-US-spy-chifs.html> adresinden alındı

Demirel, Ö. (2005). Avrupa Konseyi Dil Projesi ve Türkiye Uygulaması. (167). Ocak 22, 2018 tarihinde http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/167/index3-demirel.htm adresinden alındı

Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi. (2011). Avrupa Konseyi Program Ofisi Ankara. Ocak 25, 2018 tarihinde [https://www.coe.int/tr/web/ankara/eu-coe-joint-project-on-democratic-citizenship-and-human-rights-education#{"10277177": "\[0\]","10277848": \[\]}](https://www.coe.int/tr/web/ankara/eu-coe-joint-project-on-democratic-citizenship-and-human-rights-education#{) adresinden alındı

Ders Kitaplarında İnsan Hakları III Projesi. (tarih yok). Ocak 24, 2018 tarihinde <http://tarihvakfi.org.tr/ProjeDetay/derskitaplarindainsanhaklariiii/projesi/10> adresinden alındı

Diplôme Européen des espaces protégés. (tarih yok). Convention de Berne, Convention relative à la conservation de la vie sauvage et du milieu naturel de l'Europe . Ocak 25, 2018 tarihinde <https://www.coe.int/fr/web/bern-convention/european-diploma-for-protected-areas> adresinden alındı

Doc. de la Direction de l'Enseignement. (1973, Ocak 12). Conseil de l'Europe.

Doc.(DECS/2/NE/ms)3707. (1974, Mart 4). Conseil de l'Europe.

Doc.4(15). (1949, Mayıs 5). la Conférence relatif à la création d'un COE, St James Palace, Londres, du 3 au 5 mai 1949., (p. 5). Londra.

Doc11589. (2008, Nisan 11). Procédure judiciaire contre le parti pour la justice et le développement en Turquie, Déclaration écrite no 409.

Education et langues, Politiques linguistiques. (2018). Ocak 23, 2018 tarihinde Conseil de l'Europe: https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/historique_FR.asp? adresinden alındı

Enseignement de l'histoire. (2001). Conseil de l'Europe. Ocak 24, 2018 tarihinde <https://www.coe.int/fr/web/history-teaching/teaching-materials-developed-in-the-framework-of-the-project> adresinden alındı

Ergin, S. (2018). Hürriyet. Ocak 16, 2018 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/bireysel-basvuru-ve-gerekcedeki-uygar-ulke-vurgusu-40711081> adresinden alındı

Eurimages . (1989). Conseil de l'Europe. Ocak 25, 2018 tarihinde <https://www.coe.int/en/web/eurimages/> adresinden alındı

European Convention ETS No.147. (1994, Nisan 01). European Convention on Cinematographic Co-Production, Conseil de l'Europe. Ocak 25, 2018 tarihinde <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/147> adresinden alındı

Festival. (1982). İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı. Ocak 25, 2018 tarihinde <http://film.iksv.org/tr/festival/tarihce> adresinden alındı

Gazetevatan. (2015, Nisan 15). Okullara yeni bir ders geliyor. Gazete Vatan. Ocak 25, 2018 tarihinde <http://www.gazetevatan.com/okullara-yeni-bir-ders-geliyor-780109-gundem/> adresinden alındı

Hale, W. (2000). Turkish Foreign Policy 1774–2000. London: Cass.

HUDOC. (1999). European Court of Human Rights. Ocak 25, 2018 tarihinde [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Parti"\],"respondent":\["TUR"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) adresinden alındı

HUDOC. (2018, Ocak 25). European Court of Council of Europe: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{) adresinden alınmıştır

Hürriyet. (2007, Ağustos 3). Yunan tarih kitapları değişiyor. Hürriyet. Ocak 25, 2018 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/yunan-tarih-kitaplari-degisiyor-7013343> adresinden alındı

Hürriyet. (2018, Şubat 16). Bakan Çavuşoğlu, ABD ile Türkiye arasında alınan kararı açıkladı. Şubat 16, 2018 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/bakan-cavusoglu-abd-ile-turkiye-arasinda-alinan-karari-acikladi-40743939> adresinden alındı

Kauffer, R. (2003, Şubat 27). Quand la CIA fincait la construction européenne. Şubat 27, 2003 tarihinde www.perso.cs3i.fr adresinden alındı

Koçbaş, U. (2017, Mayıs 5). Yunanlar tarih kitaplarını yazacaklara tepki gösteriyor. Vatan. Ocak 25, 2018 tarihinde <http://www.ensonhaber.com/yunanlilar-tarih-kitaplarini-yazacaklara-tepki-gosteriyor.html> adresinden alındı

Kuş Cenneti Milli Parkı. (tarih yok). Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar genel Müdürlüğü. Ocak 25, 2018 tarihinde <http://www.milliparklar.gov.tr/mp/kuscenneti/index.htm> adresinden alındı

(1948). Le Congrès de l'Europe à La Haye (7–10 mai 1948). Ocak 29, 2010 tarihinde European Navigator.: www.ena.lu adresinden alındı

Le Prix de l'Europe. (2018). Ocak 25, 2018 tarihinde <http://website-pace.net/fr/web/apce/the-europe-prize> adresinden alındı

Öztürk, Z. (2006). Seçimlerde Paranın Gücü (1 b.). Ankara: Ebabil Yayıncılık.

Öztürk, Z. (2016a). Le rôle du Conseil de l'Europe dans la démocratisation de la Turquie. Frankfurt: Peter lang.

Öztürk, Z. (2016b). Le rôle du Conseil de l'Europe dans le processus de l'adhésion de la Turquie a l'Union européenne. F. Berrod, & B. Wassenberg (Dü) içinde, Les relations entre le Conseil de l'Europe et l'union européenne Complémentarité ou Concurrence (Fare Cahiers b., s. 247). Paris: L'Harmattan.

Portfolio européen des langues (PEL). (2018). Ocak 23, 2018 tarihinde Conseil de l'Europe: [https://www.coe.int/fr/web/portfolio/accredited-and-registered-models-by-countrymodeles-accredites-ou-enregistres-par-pays#{"11839177":\["32\]}](https://www.coe.int/fr/web/portfolio/accredited-and-registered-models-by-countrymodeles-accredites-ou-enregistres-par-pays#{) adresinden alındı

Prix du Musée. (2018). Prix du Musée du Conseil de l'Europe (depuis 1977). Ocak 25, 2018 tarihinde <https://assembly.coe.int/Museum/PrixMuseeCE/PrizeWinners.asp#> adresinden alındı

Projeler. (2018). Avrupa Konseyi Program Ofisi Ankara. Ocak 25, 2018 tarihinde <https://www.coe.int/tr/web/ankara/programmes-in-turkey> adresinden alındı

Protocole11. (11 Mayıs 1994). à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, portant restructuration du mécanisme de contrôle établi par la Convention STCE n° :155, Strasbourg.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun. (2011, Mart 3). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığı Mevzuatı Listesi. Ocak 25, 2018 tarihinde <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/70203335> adresinden alındı

Rec.594. (1970, Ocak 26). relative au développement de l'enseignement des langues vivantes en Turquie. Conseil de l'Europe.

Rec10. (2001, Eylül 19). Recommandation(2001)10 du Comité des Ministres aux Etats membres sur le Code européen d'éthique de la police. Ocak 2018, 2018 tarihinde <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=Rec%282001%2910&Language=lanFrench&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864&direct=true> adresinden alındı

Rés.1(49). (1949, Ağustos 08). Admission de la Grèce, de l'Islande et de la Turquie.

Rés.1256. (2001, Haziran 28). Résolution 1256 sur le respect des obligations et engagements de la Turquie.

Res.2156(2017). (2017, Nisan 25). Le fonctionnement des institutions démocratiques en Turquie.

Rés.690. (1979, Şubat 1). Résolution 690 (1979) relative a la déclaration sur la police.

ResmiGazete21786. (1993, Aralık 12). Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi. Ocak 25, 2018 tarihinde <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/74976> adresinden alındı

Sözleşmeler122. (1985, Ekim 15). Ocak 2018, 2018 tarihinde <https://rm.coe.int/16802eded0> adresinden alındı

Statut. (1949, Mayıs 5). Statut du Conseil de l'Europe STCE n° : 001. Strazburg.

- TBMM Araştırma Merkezi. (2006). Venedik Komisyonu (Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu), Türkiye'ye İlişkin Görüşleri, Seçimler, Yargı ve Referanduma İlişkin Karar ve Uygulama Kodları. Ocak 25, 2018 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/venedik_komisyonu.pdf adresinden alındı
- Turan, R. (2016). Türkiye'de Tarih Eğitiminde Bir Değişim Dinamiği: Tarih Vakfı. *Journal of Human Rights*, 3(13). Ocak 24, 2018 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/320614796_Turkiye%27de_Tarih_Egitiminde_Bir_Degisim_Dinamiği_Tarih_Vakfı adresinden alındı
- Wassenberg, B. (2016). Les relations entre le Conseil de l'Europe et l'Union européenne: entre concurrence et coopération de 1949 a nos jours. B. Wassenberg, & F. Berrod içinde, *Les relations entre le Conseil de l'Europe et l'union européenne Complémentarité ou Concurrence* (s. 247). Paris: L'Harmattan.
- Yılmaz, S. (2007). Avrupa Birliği'nin Tarih Eğitimi Yoluyla Oluşturmaya Çalıştığı Yeni Avrupa Kimliği ve Türkiye'nin Bu Yeni Kimliğe Uyum Çalışmaları. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Akademik İncelemeler Dergisi, 2(1). Ocak 24, 2018 tarihinde http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/salih_yilmaz_avrupa_birligi_tarih_egitimi.pdf adresinden alındı